

DOS NOUS FRAGMENTS DE LÀMINES DE PLOM AMB INSCRIPCIONS IBÈRIQUES NORD-ORIENTALS PROCEDENTS D'UNA COL·LECCIÓ PARTICULAR

TWO NEW FRAGMENTS OF LEAD SHEETS WITH NORTH-
EASTERN IBERIAN INSCRIPTIONS FROM A PRIVATE COLLECTION

Joan Ferrer i Jané^{a}*

Fechas de recepción y aceptación: 7 de febrero de 2021 y 10 de marzo de 2021

Resum: En aquest treball s'analitzen les inscripcions ibèriques nord-orientals presents a dos fragments de làmines de plom procedents d'una col·lecció privada. El nivell de fragmentació dels dos ploms i el fet que procedeixin d'excavacions furtives limita en gran manera la informació que d'ells es pot extreure. En aquest cas, ni tant sols sabem de quin jaciment procedeixen, tot i que la informació d'origen indica que van ser adquirits a Barcelona. A més, els ploms no han estat completament restaurats i ambdós presenten plecs que impedeixen la lectura de part de les inscripcions. Ambdós ploms estan escrits per les dues cares. Al primer plom, s'identifica el nom de persona [**s**]elgibas que podria aparèixer fins a tres vegades, dos cops al primer text i un al segon. Al primer text també apareix l'element **iunstir**, característic de les làmines de plom. Al segon plom, els elements estan força fragmentats, tot i així, es poden reconèixer alguns possibles formants antroponímics, com **basto**, i potser **belar**, que també podria ser un nom comú.

Paraules clau: làmines de plom, llengua ibèrica, escriptura ibèrica.

Abstract: This paper analyzes the north-eastern Iberian inscriptions on two fragments of lead sheets from a private collection. The level of fragmentation of the two sheets and the fact

^a Grup *Littera*. Facultat de Filologia. Universitat de Barcelona.

* Correspondència: Universitat de Barcelona. Facultat de Filologia. Avinguda de les Corts Catalanes, 585. 08007 Barcelona. Espanya.

E-mail: joan.ferrer.i.jane@gmail.com

that they come from furtive excavations greatly limits the information obtainable from them. In this case, we do not even know which site they come from, although the source of information indicates that they were acquired in Barcelona. In addition, the sheets have not been completely restored and both have folds that prevent the reading of parts of the inscriptions. Both sheets have writing on both sides. The first sheet identifies the name of the person, [s]elgibas, who may appear up to three times, twice in the first text and once in the second. The first text also includes the element **iunstir**, characteristic of lead sheets. The elements on the second sheet are quite fragmented; however, some possible personal name morphemes can be recognized, such as **basto**, and perhaps **belar**, which could also be a common name.

Keywords: lead sheets, Iberian language, Iberian script.

INTRODUCCIÓ

Les làmines de plom que s'estudien en aquest treball es conserven en una col·lecció particular de Madrid, tot i que sembla que haurien estat adquirides fa anys a Barcelona. Agraïixo a Xaverio Ballester la informació de la seva existència i les facilitats per inspeccionar-les a la Universitat de València el desembre de 2019. Desgraciadament, tot i les gestions realitzades, no ha estat possible restaurar les làmines, cosa que fa que aquest estudi només pugui considerar-se una presentació preliminar, ja que hi ha plecs i concrecions que impedeixen la lectura d'alguns fragments dels textos.

EL PLOM 1

Aquest fragment irregular de làmina té una forma lleugerament trapezoidal, ja que fa uns 6 cm. d'alçada i uns 4 d'amplada en el costat més ample, projectant el fragment plegat com si estigués desplegat, però només 3 cm. en el més estret. Està escrita per les dues cares amb signes d'entre 3 i 10 mm. d'alçada i presenta una clara marca d'haver estat plegat aproximadament en el terç inferior en sentit més o menys vertical. En l'estat actual una petita porció de la làmina encara està plegada sobre si mateixa ocultant la meitat dreta de les darreres dues línies de la cara exterior (B). En tot cas, aquest plec sembla un producte del procés d'amortització de la làmina, que no correspon al plegat original, ja que deixa al descobert part del text interior. A la cara interior (A)

hi ha restes de vuit línies, mentre que a l'exterior (B) només hi ha restes de sis, amb el signes orientats de forma inversa als de la cara A. Les línies semblen orientar-se seguint l'horitzontal definida pel lateral superior de la cara A i pel lateral inferior de la B de forma que es podria tractar d'una làmina de forma més o menys rectangular.

A la cara A, la distribució dels signes és regular, sense quasi espai lliure entre les línies. Mentre que a la cara B, la distribució dels signes és molt més irregular, de forma que les dues primeres línies es distribueixen a l'espai que a l'altra cara ocupen les quatre primeres, en canvi les tres darreres estan tant enganxades com les tres equivalents de l'altra cara. Tot i així, a la cinquena línia semblen produir-se solapaments de signes i a la sisena els signes semblen de majors dimensions, circumstàncies que bogarien a favor de l'existència de més d'un text en aquesta cara.

Fig. 1. Desplegament virtual de la pestanya plegada (JFJ)

La presència de signes fragmentats, especialment al lateral esquerra d'ambdós textos, és un clar indicatiu de que es tracta d'un fragment d'una làmina de més grans dimensions. També es podria haver perdut una petita part de la part superior de la làmina, ja que els signes de la primera línia de la cara A estan

fragmentats. No sembla que sigui el cas del lateral inferior, ja que tot i que l'espai exempt és escàs, sembla suficient com per mostrar rastres d'algun signe de la línia inferior, si aquesta hagués existit, tenint en compte que les línies d'aquest text apareixen molt enganxades. Tot i així, tenint en compte la posició del plec, probablement la làmina disposés d'un espai exempt de text a la part inferior que fes que el plec coincidís amb la meitat de la làmina.

A la cara B no s'aprecien signes fragmentats als laterals superior ni inferior, essent en el cas del lateral inferior l'espai exempt prou ampli, com per pensar que no hi havia més línies, si l'espaiat entre línies fos el de les darreres línies, però potser sí que n'hi podria haver si l'espaiat fos el de les primeres. La disposició irregular de les línies de la cara B podria indicar que no es tracta d'un text unitari. Pel ja indicat respecte del lateral inferior de la cara A, potser hi hagués una línia inicial perduda al text de la cara B.

A la cara A, la primera línia presenta restes de cinc signes escapçats parcialment per dalt. Del primer signe només en resta un petit traç diagonal, potser **ll**, **ka2**, **ki**, **s** o potser **ta1**. Les variants de signes d'aquest treball s'identifiquen segons la classificació d'Untermann (1990, 246-247). El segon hauria de ser un **ka2**, si es confirma el traç interior, mentre que el tercer és un clar **ti1**. Els dos darrers, que pertanyen a la part exterior de la pestanya, no s'acaben d'identificar bé. El darrer podria ser un **tu2**, però quedaria molt enganxat als signes de la línia inferior. A la segona línia, del primer signe només es conserva la meitat dreta, podria ser un **r3** inclinat cap a l'esquerra o bé un **tu1** inclinat cap a la dreta, fet que descartaria que a la línia superior s'identifiqui un **tu2**. Els següents són clars: **s1**, **ba1**, **r3**, interpunció de dos punts i **s1**. Ja a la pestanya, s'identifiquen **e1**, **ll** i un signe escapçat per la dreta, però sembla que seria un **ki2** apaïsat. A la tercera línia el primer signe està escapçat per l'esquerra, probablement un **i2**. Els següents són clars: **n2**, **s1**, **ti1**, **r1/3** i una interpunció de dos punts del que només és clar el punt inferior. Part del signe **ti**, el signe **r** i la interpunció a la pestanya. A la quarta línia, el primer signe està escapçat per l'esquerra, potser **n2**. Els següents són clars: **e1**, interpunció de dos punts, **e1**, **te14** i **i2**. El darrer signe, ja a la pestanya, està escapçat per sota, però podria ser un **r1**, **ll**, **n1**, entre d'altres opcions. A la cinquena línia, el primer signe podria ser un **ll**, però el fet que el segon signe sigui un **ll**, fa pensar que el primer és en realitat un **ki2** amb el primer traç escapçat. El tercer signe és un **a1**, el quart un **ti1** i el cinquè un **ba1**, aparentment, però potser hi ha més traços dissimulats

per les fractures. Si es confirma l'espai exempt a continuació, potser no hi hauria cap més signe a continuació, però no es pot descartar que la separació fos una mica més ampla que de normal. A la sisena línia el primer signe està fragmentat, potser **a1**, entre d'altres opcions. El següents són clars: **n2**, **i2**, **ka2**, interpunció de dos punts i un darrer signe dubtós, potser **i2**. A la setena línia, tots els signes són clars: **e1**, **l1**, **ki2**, **ba1** i **s1**. La darrera línia comença amb un signe fragmentat, probablement **tu2**, però també podria ser **u1/2**, dos signes clars, **ki2** i **l1**, i un signe final fragmentat, potser **a1**, però també podria ser **i**, entre d'altres possibilitats.

Així doncs, els signes identificats en aquest text són: **a1**, **e1**, **i2**, **ba1**, **ka2**, **ki2**, **te14**, **ti1**, **tu2**, **n2**, **l1**, **r1/3** i **s1**. Els separadors de segments estan realitzats mitjançant dos punts verticals.

En un text tant fragmentat i relativament curt no hi ha gaires paral·lels que permetin determinar l'ús o no del sistema dual, però tot apunta a que no seria un text dual, ja que en general les variants usades corresponen a la paleografia esperada de l'escriptura no-dual dels ss. II-I a. C. formada bàsicament per les variants simples. Només desentona la presència de la variant complexa **te14**, variant arrodonida amb doble traç de **te**, juntament amb **te13**, i que són quasi inexistentes en inscripcions no-duals. En tot cas, no seria el primer cas, ja que la variant complexa equivalent rectangular **te6** s'usa als ploms no duals de la tomba d'Orlell (CS.21.05 i 07) del s. III a. C. que per la seva longitud són clarament do-duals. Les variants **te13** i **te14** s'usen també a dos altres ploms d'Orlell (CS.21.03 i 08), que probablement tampoc siguin duals. Un cas similar podria ser el del text principal del tercer plom de Monteró (L.01.03) que usa **te14**, i que probablement tampoc sigui dual, almenys des del punt de vista de les oclusives, tot i que conté una dualitat explícita de la vocal **e**, circumstància quasi inèdita fora de l'entorn de Lliria.

Així doncs, la presència de la variant **te14** en aquest inscripció encaixaria millor en el període de transició entre l'escriptura dual i no-dual de principis del s. II aC o, en tot cas, en el context d'una escriptura no-dual d'estil arcaïtzant de cronologia posterior.

I, per tant, la lectura de la cara A seria:

[—]+**kati**++[—]

[—]**tusbar** : **selgi**[—]

[—]**iunstir** : [—]

[—]ne : etei+[—]
 [—]kilatiba[—]
 [—]+nika : i[—]
 [—]elgibas[—]
 [—]ukil+[—]

A la cara B, a la primera línia hi ha restes de quatre signes, els dos darrers són els més clars **ll** i **ki2**. Mentre que els dos primers tenen traços més lleugerament gravats, però es poden identificar sense gaires problemes **s1** i **e1**, tot i així, en el primer, el traç superior ha desaparegut, mentre que en el segon el traç superior està molt erosionat.

A la segona línia, els tres darrers caràcters són clars **i2**, **ka2** i **i2**, mentre que el primer, tot i estar erosionat, sembla un **s1**, del que són visibles el traç superior i inferior, mentre que l'intermedi estaria dissimulat pel plec del plom. Ni a dreta ni a esquerra s'aprecien restes de signes, però l'espai exempt no permet descartar la continuïtat del text per ambdós costats.

Fig. 2. Detall de la línia conflictiva (JFJ)

A la tercera línia és difícil identificar correctament els signes, ja que apareixen molt junts i en algun cas aparentment amb traços sobreposats. El primer podria ser un **o2**, al que li faltaria la meitat esquerra però la separació amb el signe següent contrasta amb la manca de separació dels signes següents. Tot i que també podria ser un signe **ba** i el traç central adventici, tenint en compte

que potser seria més esperable **o3**. El segon i o tercer és el més dubtós, ja que diversos traços de diferents gruixos s'entrellacen, sense cap solució clara: **a2**, **ba1**, **l2**, **n2** o **i2** pel segon i potser **a3** pel tercer, tot i que el traç curvilini més gruixut podria ser adventici. El següent és el més clar, un **bi1**. El cinquè podria ser un **il** amb alguns traços inconnexes, tot i que causaria redundància amb el signe **bi** precedent, per tant potser fos un **n1**. Els dos darrers tornen a ser dubtosos, potser un **ti4** o **to2** i el darrer potser dues unitats o un altre signe **o**. Potser fins i tot hi podria haver un signe **ka** mig esborrat. D'acord amb la separació de signes, potser alguns signes, el tercer, el cinquè i el setè, fossin restes de signes d'un altre text mal esborrat.

Fig. 3. Fotografia del primer plom (UV). Esquerra (A). Dreta (B)

A la quarta línia els signes tornen a estar espaiats, el primer hauria de ser un **ll** o un **ki2**. Després hi hauria un signe **s**, sense que quedi clar el nombre de traços. Després un signe **e**, que podria ser de tres traços. La resta de signes

estan ocults per un plec del plom. Si es confirmessin les variants **s6** i **e4**, caldria pensar que es tracta d'un text diferent del que representen les dues primeres línies, ja que usen **e1** i **s1**.

A la cinquena línia, hi ha en primer lloc un cercle incomplet, sense que sigui clar la presència de punt o traços centrals, en principi podria ser un signe **ku** o potser un signe **te**. Després hi ha un signe en forma de creu, en principi, un signe **ta1**, i restes d'un traç diagonal ascendent que s'oculta sota el plec.

Així doncs, els signes identificats en aquest text són: **e1/4**, **i2**, **bi1**, **ka2**, **ki2**, **ta1**, **li**, **s1/s6**. No s'identifica cap separador de segment, cosa normal tenint en compte la fragmentació del text. Els signes identificats corresponen en general a la paleografia esperada de l'escriptura no-dual dels ss. II-I a. C., però amb el dubte de les variants **s6** i **e4** que de confirmar-se haurien de correspondre a un text diferenciat.

Fig. 4. Dibuix de les inscripcions del primer plom (JFJ). Esquerra (A). Dreta (B)

I, per tant, la lectura de la cara B seria:

[—]selgi[—]

[—]sikai[—]

[—]++bi++[—]

[—]+se[—]

[—]+ta+[—]

A sota de la tercera línia i podria haver restes d'un text anterior, potser]+i+[. La quarta línia podria ser també un text independent anterior, especialment si es confirma la paleografia diferenciada.

ANÀLISI DEL LÈXIC

Cara A

]++**kati**++[: Segment d'interpretació poc clara. Entre d'altres moltes possibilitats, podria recordar el **katilir** d'un parell d'inscripcions rupestres quasi idèntiques d'Oceja (PYO.07.14 i 21). Si no s'indica el contrari, les referències a inscripcions paleohispàniques corresponen al Banco de Datos Hesperia (BDH): <http://hesperia.ucm.es/>.

]t**usbar**: Segment d'interpretació poc clara. Potser el segment **bar** final fos el mateix que apareix al possible antropònim **sanibar** (Moncunill i Velaza, 2019, 429) en un dels ploms de Pech Maho (AUD.05.36). Si la lectura del primer element fos efectivament]rs, aleshores s'hi podria reconstruir un formant antroponímic com per exemple **tigirs** (Untermann, 1990, n.º 126; Rodríguez Ramos, 2014, n.º 154). Si la lectura del primer element fos]tus, aleshores potser es podria especular en una forma defectiva de **tuś** (Untermann, 1990, n.º 132; Rodríguez Ramos, 2014, n.º 163), tot i que no sembla l'alternativa més probable.

selgi[: L'element **selgi** és força freqüent (Untermann 1990, n.º 101; Rodríguez Ramos 2014, n.º 117), sempre com a primer formant, com per exemple **selgitar** d'un dels ploms de Pech Maho (AUD 05.34). La documentació en inscripcions duals permet suposar que la velar era sonora: **selgi**, circumstància que permet transcriure la sonora a les inscripcions no-duals, com és el cas.

Probablement, també sigui la forma que apareix a una inscripció llatina en la forma *Sergi* com a part d'un antropònim femení *Sergieton* (*CIL* II 2114).

iunstir: Aquest element és un dels més freqüents a les inscripcions ibèriques (Moncunill i Velaza, 2019, 340 i 341), especialment a les làmines de plom, tot i que apareix en múltiples variants, la més freqüent és **iunstir**. Algunes vegades va precedida de **neitin**, possible referència a una divinitat, en contextos més variats que encaixen amb una interpretació votiva de la inscripció. La interpretació més habitual es considerar que als textos de les làmines de plom es tracta d'un verb que formaria part d'una fórmula de salutació o propiciatòria. Aquest element és documenta tant en alfabet greco-ibèric, *iunstir* a un dels ploms de La Serreta (A.04.01) com en inscripcions duals, **iunstir** a un dels ploms d'Empúries (GI.10.11), amb la sorda, per tant l'ús de la variant simple seria un indicatiu addicional de que no s'usa l'escriptura dual. Tampoc la paleografia general del document permetria pensar que pertany a la variant que fa la dualitat amb les variants de tres i dos traços de **ti**, que permetria interpretar **ti1** com a signe complex i que és característica de l'entorn de Lliria.

jne: Segment d'interpretació poc clara. Entre moltes altres possibilitats, podria ser un antropònim acabat amb el formant **kine** (Untermann, 1990, n.º 75; Rodríguez Ramos, 2014, n.º 85). O un formant acabat en **n** seguit del morf **e** (Moncunill i Velaza, 2019, 236).

etei+: L'element **ete** és un formant antroponímic conegut (Untermann, 1990, n.º 54; Rodríguez Ramos, 2014, n.º 59), que apareix per exemple a una ceràmica de vernís negre de tipus B d'Azaila amb el text **edešike** (TE.02.124). Tot i tractar-se molt probablement d'un text no dual, on el signe no distingeix sorda de sonora i la variant usada no és un fet significatiu, és curiós que en un element que pels paral·lels greco-llatins, com Ἐδεκόν (Polibi 10.34.2), sembla que hauria de correspondre a una sonora, s'usi en aquest cas una variant complexa, ja de per si poc habitual en el context no-dual. Mantinc la transcripció amb sorda, davant del dubte de si és tracta del formant antroponímic o d'un altre element homògraf.

kilatiba: El fragment final **tiba** podria correspondre al freqüent formant antroponímic **tibaś** (Untermann 1990, n.º 124; Rodríguez Ramos 2014, n.º 151), present per exemple a *Bilustibas*, el pare d'un dels genets de la *Turma Salluitana* (*CIL* I, 709). El fragment inicial **kila** no és gaire freqüent, però

podria estar present, estre d'altres, al segment **alidikila** de la gerreta de la Joncosa (B.11.01).

]+nika: Segment d'interpretació poc clara. El final recordaria al de la inscripció pintada de Lliria **]+dunika** (V.06.015). També podria ser un antropònim acabat per **]+n(i)** seguit del morf **(i)ka**, variant del més freqüent **ka** (Moncunill i Velaza, 2019, 263).

[s]elgibas: Probablement un antropònim format per **selgi** i per **bas**. L'element **selgi** ja ha estat analitzat en un segment anterior. Mentre que **bas** podria ser una variant del més freqüent **bas** (Untermann, 1990, n.º 27; Rodríguez Ramos, 2014, n.º 30), però que apareix directament per exemple a una ceràmica pintada de Lliria a **urkebas** (V.06.008).

]ukil+]: Segment d'interpretació poc clara. Probablement algun element acabat en **u** o **tu** seguit d'un element que comença per **kil**, potser relacionat amb el **kilatiba** ja analitzat, d'aquest mateix text.

Cara B

]selgi[: L'element **selgi** és un formant antroponímic relativament freqüent, que ja ha estat analitzat en segments anteriors.

]sikai[: Estrictament podria correspondre al nom d'un dels magistrats de la seca d'*Obulco sikaai* (Mon.100). També es podria tractar d'un antropònim amb segon formant **sike** (Untermann, 1990, n.º 102; Rodríguez Ramos, 2014, n.º 120), com per exemple *siketaneś* d'un dels ploms de La Serreta (A.04.06), seguit del morf **ai** (Moncunill i Velaza, 2019, 82). O un formant acabat per **si**, com **basi** (Untermann, 1990, n.º 102; Rodríguez Ramos, 2014, n.º 120), i un altre que comencés per **kai**, com **kaisur** (Untermann, 1990, n.º 102; Rodríguez Ramos, 2014, n.º 120).

]+se[: Segment d'interpretació poc clara. Tenint en compte la freqüència del formant antroponímic **selgi** en aquesta inscripció, es podria tractar d'una nova ocurrència, tot i que és un formant que apareix preferentment en primera posició i aquí sembla que hauria de ser el segon. La part final del segment està oculta darrera la pestanya plegada, per tant quan es restauri serà possible completar aquest segment amb alguns signes més.

EL PLOM 2

Aquest fragment irregular de làmina fa uns 5 cm. d'alçada i uns 4 d'amplada màxima i està escrita per les dues cares. Els dos textos estan orientats en el mateix sentit amb cinc línies visibles que estan espaiades de forma similar i amb signes d'entre 3 i 10 mm. d'alçada. El plom presenta una clara marca de plegat a mitja alçada que permet pensar que originalment estava plegada. Com passa habitualment, la cara interior (A) és molt més llegible que l'altra (B), que presenta els traços més concrecionats i allissats, producte probablement d'una pressió perllongada.

Un dels laterals és pràcticament rectilini i no presenta signes tallats, mentre que l'altre és més irregular i presenta signes tallats, cosa que significa que la làmina està sencera per l'esquerra de la cara A i la dreta de la B. Les línies de la cara A presenten una notable inclinació cap a dalt respecte de la vertical marcada pel lateral rectilini, mentre que les de la cara B fan el mateix, però cap avall. Potser, aquestes inclinacions estiguessin causades per tenir la làmina una forma irregular a la part superior i les línies s'hi van adaptar. Encara que la vora és irregular i està fracturada, no s'aprecien signes tallats per dalt, cosa que fa sospitar que el plom també estigui sencer per dalt, tot i la pèrdua de la vora exempta, confirmant la inclinació que les línies segueixen. De fet, la línia de plec segueix la mateixa orientació. La làmina presenta en la part inferior uns plects irregulars, producte d'algun impacte o pressió continuada que fan que no siguin visibles com a mínim una línia més. La dimensió vertical estimada un cop desplegat permetria pensar que el plec original del plom dividia la làmina en dues meitats quasi iguals.

A la cara A, la primera línia comença amb un signe **be5**, el segon és un **l2**, el tercer un **a1** i el quart un **r3**. A la segona línia els signes són: **ba1**, **s1**, **to1**, **ke7**, **e1**, una interpunció de dos punts i un signe **s1** fragmentat. Per solucionar la redundància del signes **ke** i **e** del segment anterior, es podria especular amb la possibilitat que fos un signe **r3** amb un traç oblidat, però des del punt de vista lèxic tampoc soluciona res. A la tercera línia els signes són **s1**, **a1**, **i2**, interpunció de dos punts, **e1** i **ka2**. A la quarta línia, els tres signes inicials són clars: **n2**, **a1** i **i2**. El quart és un signe dubtós, probablement **ki2**, però potser també **ka2**. Aquest signe presenta un traçat irregular, tant si és **ki**, com **ka**, amb el traç posterior superposat a l'intermedi en el primer cas i amb el traç

interior superposat a la diagonal en el segon. Una forma similar, amb el traç desplaçat de la seva posició, però sense interseccar completament l'intermedi, s'usa al signe **ki** del text A del primer plom al segment [s]elgibas. Tot i que en alguna fotografia podria semblar que es tracta d'un **ki3**, hi ha una lleugera ombra, les fotografies de detall no confirmen la presència del traç posterior. A més, aquest suposat traç faria que el signe anterior i aquest estiguessin pràcticament enganxats, en contra del que passa en aquest text amb signes ben espaiats. També podria ser un **ka2** amb el traç interior clarament més gran del que li correspondria, però la combinació amb el signe **e** següent no és gaire freqüent. El signes següents son **e1**, una interpunció de dos punts i un signe final també dubtós, aparentment **ba1**, però hi podria haver algun traç més poc visible. Les dues darreres línies estan afectades per plecs que impedeixen la lectura correcta. Tot i així, el primer signe sembla estrictament un traç diagonal, potser un **ba1** inclinat, però també podria formar un **ki2** amb els traços que segueixen. Aquests traços formen un angle tancat, que si fossin independents podrien pertànyer a un **ll**, **ka2**, **a1** o **tu**. El tercer sembla que només podia ser **e1**. Mentre que el quart hauria de ser **ka2** o **tu**. A continuació hi ha un clar signe **n2**, un separador de dos punts i un parell de traços que no acaben d'encaixar bé, però que haurien de correspondre a un **n2**, **i2** o potser **a1**. Alguns dels traços del final d'aquesta línia són visibles en el plec de l'altra cara de la làmina, un traç vertical que hauria de completar el signe anterior, un angle horitzontal que podria ser un **ke1** i un de vertical que podria ser un **l2**. De la línia inferior també són visibles parcialment tres signes del final de la línia, un traç curvilini que podria ser un **s1**, un traç vertical que podria ser un **ba1** i un altre traç curvilini que sembla clarament un signe **s1**.

Així doncs, els signes identificats en aquest text són: **a1**, **e1**, **i2**, **ba1**, **be5**, **to1**, **ka2**, **ke7**, **ki2**, **n2**, **l2**, **r3** i **s1**. Els separadors de segments estan realitzats mitjançant dos punts verticals. Com en el cas del text A del primer plom, tot i que els signes identificats corresponen en general a la paleografia esperada de l'escriptura no-dual dels ss. II-I a. C., també s'identifiquen variants arcaïtzants, com **be5** i **ke7**. També la variant **l2** contrastaria amb la variant **ll** del text de l'altra cara, si es confirmés, i podria estar indicant que fossin producte de mans diferents.

Fig. 5. Fotografia del segon plom (UV). Esquerra (A). Dreta (B)

I, per tant, la lectura de la cara A seria:

belar : [—]

bastokee : s[—]

sai : **eka**[—]

naikie : **ba**[—]

+e+n : ++[—]

+++[-]++

A la cara B, la primera línia comença amb un fragment de signe indeterminat i un signe poc visible però que sembla un **f3/5**, un signe **u1**, un **n2** i un **i2**. La segona línia comença per un signe fragmentat, seguit d'una interpunció de dos punts, **s1**, **o1**, **ka2**, **ba1**, **n1** i una altra interpunció de dos punts. A la tercera línia el primer signe està fragmentat, potser **i2**, el segon és un **u1**, el tercer **s'3**. Després **ka2**, **u1** i **r'5**. Les dues línies següents estan afectades pels plecs, però tot i així, a la quarta s'identifiquen quatre signes, un **i2** incomplet, un **l1/2**, **i2** i **r1**. Tenint en compte la inclinació del text el signe **l** podria ser un **l2** irregular, d'acord amb la identificació d'un **l2** clar a l'altra cara. I a la cin-

quena línia s'identifica un signe incomplet, **a1** i **r1**. Una possible sisena línia estaria completament tapada.

Així doncs, els signes identificats en aquest text són: **a1**, **i2**, **o3**, **u1**, **ba1**, **ka2**, **ki2**, **n2**, **l1**, **r1**, **ř3/5** i **s1**. Els separadors de segments estan realitzats mitjançant dos punts verticals. Els signes identificats corresponen en general a la paleografia esperada de l'escriptura no-dual dels ss. II-I a. C.

Fig. 6. Dibuix de les inscripcions del segon plom (JFJ). Esquerra (A). Dreta (B).

I, per tant, la lectura de la cara B seria:

[—]+**řuni**

[—]+ : **sokaban** :

[—]**iuskikaur**

[—]**ilir**

[—]+**ar**+

[—]

ANÀLISI DEL LÈXIC

Cara A

belar: Probablement es tracti d'un element complet, ja que **belar** apareix a una ceràmica pintada de Lliria (V.06.008) com a element isolat entre interpuncions. Tot i així també es podria tractar d'un onomàstic amb el primer formant perdut, encara que si fos així, hauria de ser del text de l'altra cara, ja que és el primer element del text i no sembla que falti cap línia per sobre. En aquest cas, el segon formant de l'onomàstic podria ser **belar** o potser estrictament **bel** o **bela** més el morf **(a)r** (Moncunill i Velaza, 2019, 96). L'element **belar** apareix també a dues inscripcions rupestres de Ger (GI.01.03) i d'Oceja (PYO.07.29) encara inèdites en textos de segmentació no gaire clara. I la forma]**belâr** (V.07.07) d'una ceràmica pintada de Los Villares podria estar representant el mateix element, però amb el signe especial **â**. En tot cas, el seu ús com a antropònim en la forma **bela** està acreditat a la inscripció llatina rupestre d'Oceja dels quatòrvirs de *Iulia Libyka: Bella Bastobles f(ilius)* i *Bella Gaisco f(ilius)*. L'element **bela** es documenta també a una de les altres inscripcions de la roca ja esmentada de Ger (GI.01.03) que té com a únic text **isibela**. En tot cas, potser **bela** fos una variant de **bala** (Rodríguez Ramos, 2014, n.º 23), present a **balakertar** (TE.02.065) d'una ceràmica de vernís negre de tipus B d'Azaila i a **balabekon** (CS.03.03) d'un fragment de placa de pedra d'Alcalà de Xivert.

bastokee: És el primer element de la segona línia, però no es pot descartar que fos la continuació d'un element perdut de la línia anterior. En principi, s'hi podria identificar el formant antroponímic **basto** (Untermann, 1990, n.º 28; Rodríguez Ramos, 2014, n.º 29) que es documenta entre d'altres a *Bastugitas*, un dels genets de la *Turma Salluitana* (CIL I, 709).

L'element final **kee** presentaria un cas de redundància vocàlica molt poc freqüent en ibèric. Aquest element final podria ser el mateix que es documenta a l'estela de Guissona (L.18.01) per duplicat a **neitinke** i a **subake**, on tradicionalment se'l considera un element formatiu dels antropònims presents. En aquest cas, el morf final podria ser el morf **e** (Moncunill i Velaza, 2019, 236), cosa que podria explicar la redundància si fos de l'estil de **deegiar**, causada pel contacte entre dos elements que no es fusionen. Tot i que també podria ser un error sense cap altre significació, com probablement sigui **urketiiger**, un

dels antropònims del plom de La Bastida de les Alcusses (V.17.02), cosa que faria que es tractés de l'antropònim **bastoke** sense cap morf afegit.

Alternativament, he proposat que l'element final **ke** de **neitinke** i **subake** fos el morf que apareix repetidament al plom de Coimbra del Barranco Ancho (MU.01.01) i que sembla una variant del més freqüent **ka** (Moncunill i Velaza, 2019, 263), que acompanya a antropònims que van seguits de quantitats en làmines de plom i a divinitats en inscripcions rupestres. En aquest cas, l'antropònim podria ser]**basto**, amb un possible primer formant perdut, seguit del morf **ke** i una redundància no significativa.

També es podria identificar el formant **bas**, ja analitzat a l'element [s] **elgibas**, però no hi hauria gaire suport de l'existència d'un hipotètic formant **toke**, més enllà del text d'una ceràmica oxidant d'Elna (PYO.02.15) de text únic **toke**. En aquest cas l'antropònim seria **bastoke** i com a la primera alternativa sense cap morf afegit o amb el morf **e**, depenent de la interpretació de la redundància.

]sai: Podria tractar-se de la versió ibèrica del formant **asai** (Untermann, 1990, n.º 16; Rodríguez Ramos, 2014, n.º 14) que apareix al pare de dos dels genets de la *Turma Salluitana* (CIL I, 709): *Sosinasae*. Tenint en compte la seva fragmentació, també podria tractar-se d'un element onomàstic acabat per s, seguit del morf **ai** (Moncunill i Velaza, 2019, 82).

eka+[: Segment d'interpretació poc clara. Entre d'altres possibilitats podria estar relacionat amb el segment **ekariu** del plom de Castelló (CS.14.01).

]nai~~kie~~: Interpretat com a segment complet no té paral·lels clars. L'alternativa **naikae**, tampoc, essent a més la combinació **ae** en ibèric poc freqüent. L'element **nai** / *nai*, com a variant del més freqüent **ni** (Moncunill i Velaza 2019, 366), tampoc té gaire sentit, ja que no seria l'element final del segment, que és la seva posició habitual. Interpretat en clau onomàstica, [a]**naiki**, el primer formant podria ser **ana**, documentat directament a un dels ploms de la Carència (V.14.02) al segment **anabedi**, que potser estava relacionat amb el més freqüent formant antroponímic **an** (Untermann, 1990, n.º 10; Rodríguez Ramos, 2014, n.º 8) o **anar** (Untermann, 1990, n.º 11; Rodríguez Ramos, 2014, n.º 9), mentre que el segon **iki**, potser documentat directament a **mlbeiki** del plom d'Olriols (HU.03.01), podria ser variant d'**ike** (Untermann, 1990, n.º 59; Rodríguez Ramos, 2014, n.º 63). En aquesta hipòtesi el signe **e** final podria ser el freqüent morf **e** (Moncunill i Velaza, 2019, 236).

Cara B

]+**funi**: Es podria reconstruir un antropònim compostat per un primer format acabat en *f* i un segon formant **unin** (Untermann, 1990, n.º 139; Rodríguez Ramos, 2014, n.º 167), com podria ser el cas d'**aurunin** a l'estela de Santa Perpètua de la Mogoda (B.21.01). De fet podria ser estrictament **uni**, documentat per exemple a **unibedin** (HER 02.022), d'una ceràmica àtica d'Ensérune.

sokaban: Segment complet aïllat entre interpuncions que té una segmentació clara en els elements **soka** i **ban**. El segon podria ser l'element que apareix associat a plausibles substantius actuant d'article indeterminat o com a numeral indiquen la unitat (Moncunill i Velaza, 2019, 132), però també molt esporàdicament com a formant antroponímic (Rodríguez Ramos, 2014, n.º 25), El primer podria compartir arrel amb el formant *Soced* (Untermann, 1990, n.º 107; Rodríguez Ramos, 2014, n.º 124) que només apareix a *Socedeiaunin* (EE.8.239) a Jaén i a un possible magistrat de la seca de Salacia (Mon.97): *Soced*. Alternativament, potser podria estar relacionat amb el *śoke* que apareix suposadament combinant amb *śalir* a una llegenda d'una dracma d'imitació (ACIP 370), tot i que la lectura és molt dubtosa i a més hi hauria canvi de sibilant. Així doncs, bé podria tractar-se d'un antropònim o bé la referència a un possible substantiu **soka**.

ijuskikaur: La segmentació més plausible d'aquest segment és **iuski** i **kaur**. L'element **iuski** podria compartir la mateixa arrel **ius** d'**iustir**, variant d'**iunstir**. La reconstrucció del format **nius** no sembla gaire probable. Per a **kaur** el paral·lel més proper, però amb la vibrant canviada, és el segment **kaurban** (V.13.03) d'un dels ploms de Iátova, que per anar seguit de **ban** indicaria que es tracta d'un substantiu. Potser també amb canvi de vibrant **usgaure** a una rupestre d'Oceja (PYO.07.10), on probablement s'hagi de segmentar **usgaur** seguit del morf **e** (Moncunill i Velaza, 2019, 236), circumstància que en el context rupestre sembla que correspon quasi sempre a referències a divinitats. Amb la vibrant correcta, potser **belagasikaur** (A.04.01) del plom de la Serreta o **kaurgo** de la rupestre de l'abric del Tarragón (V.24.01) que probablement correspon a una divinitat. En canvi, no sembla que en el segment inicial d'un dels textos del plom de Lliria (V.06.007) s'acabi de confirmar la lectura **kaur**.

Jilir: Segment d'interpretació poc clara. Entre d'altres moltes possibilitats podria recordar amb la vibrant canviada al final de l'element **edesilir** del plom de Betxí (CS.18.01).

CONCLUSIONS

El nivell de fragmentació dels dos ploms editats en aquest treball i el fet que procedeixin d'excavacions furtives limita en gran manera la informació que d'ells es pot extreure. En aquest cas, ni tant sols sabem de quin jaciment procedeixen, tot i que la informació d'origen indica que van ser adquirits a Barcelona. A més, els ploms no han estat completament restaurats i ambdós presenten plecs que impedeixen la lectura de part de les inscripcions.

Respecte de la seva autenticitat, tot i la procedència irregular, cal indicar que no hi ha cap argument que permeti pensar en una falsificació. Encara que no s'ha realitzat cap analítica, el suport té l'aparença esperable dels ploms autèntics i la distribució de la pàtina és normal. A més, el fet que en ambdós casos part de la làmina encara estigui plegada ocultant alguns signes, dificultaria que es tractés d'un suport autèntic reutilitzat. Pel que fa al text, no es detecta cap incoherència paleogràfica o lèxica. Tot i que, en tractar-se en la seva major part de segments aïllats i fragmentats, no es pot avaluar la coherència sintàctica.

Encara que normalment les làmines de plom ibèriques solen tenir forma rectangular apaïxada, molt més llargues que amples, els dos fragments apunten a que es tractaria de textos amb les dimensions més equilibrades. En consonància, els rastres de plecs apareixen en forma longitudinal i no transversal. Tot i així, en ambdós ploms hi ha fractures laterals i transversals, per tant, les dimensions reals són difícils d'estimar.

Ambdós ploms estan escrits per les dues cares. En el cas del primer plom, clarament els textos presenten característiques de disposició que apunta a que es tractaria de textos diferents. Mentre que el segon plom podria ser un text relativament unitari, o en tot cas fet per la mateixa mà, tot i algunes petites diferències.

La paleografia d'ambdues làmines podria ser producte de la mateixa escola epigràfica que ja usa l'escriptura no-dual, característica dels segles II-I a. C. Tot i

així, apareixen variants de signes que són més aviat característiques d'inscripcions més antigues, especialment **te14**, **be5** i **ke7**. La presència d'aquestes variants encaixaria millor en el període de transició entre l'escriptura dual i no-dual de principis del s. II a. C. o, en tot cas, en el context d'una escriptura no-dual d'estil arcaïtzant de cronologia posterior.

Atès que no és gaire freqüent, també cal esmentar la presència d'una redundància al final del segment **]bastokee**. No és clar si la redundància està causada per la unió de dos elements diferenciats, com passa amb el morf **de** i l'element **egiar**, **deegiar**, o un error de l'estil de *urketiiger*.

Al primer plom, la fragmentació del text afecta a quasi tots els segments documentats, però entre els que es podrien conservar quasi sencers estaria **[s]elgibas** que admetria una clara interpretació com a antropònim. Curiosament, el formant **selgi** apareix dos cops més a la mateixa làmina. En la forma **selgi**[en el mateix text que l'anterior i per tant podria ser un altre **selgi**[**bas**] i en la forma **]selgi**[al text de l'altra cara, cosa que també faria possible la reconstrucció **selgi**[**bas**]. Sigui quina sigui la funcionalitat del plom, sembla que **[s]elgibas** en podria ser el personatge clau sobre el que giren els textos d'aquesta làmina.

Al primer text també apareix l'element **iunstir**, característic de les làmines de plom, especialment al principi, on en molts casos sembla formar part de la fórmula de salutació o propiciatòria, tot i que en aquesta ocasió no figura al principi del text, sinó a la tercera línia.

Al segon plom la situació de fragmentació és similar i les úniques possibles referències antropòniques són fragmentades, els més clars, **]runi**[i **]basto** o **bastoke**. Addicionalment, per la seva combinació amb **ban**, es podria plantejar la interpretació de l'element **soka** com a substantiu, ja que **sokaban** apareix clarament aïllat entre interpuncions, tot i que també es podria tractar d'un antropònim. El mateix passa amb **belar** que apareix com a primer element del seu text i delimitat per una interpunció. També destaca en aquest plom l'element **]iuskikaurf**], d'interpretació poc clara i que podria estar complet i segmentar-se com **iuski** i **kaurf**, el primer potser emparentat amb **iunstir** i el segon present a la possible divinitat **kaurgo**, però potser també a **kaurban**, on podria actuar com a substantiu.

La fragmentació dels textos d'aquestes làmines i la manca d'elements emblemàtics, fora de **iunstir**, impedeix identificar la seva funcionalitat. En tot cas, es tractaria de textos relativament complexos i de certa longitud. No sembla

que sigui possible simplificar-los estrictament a la categoria de relacions d'antropònims, ja que hi ha altres elements no estrictament antropònims. En els fragments conservats, tampoc apareix la paraula *salir* ni apareixen indicacions metrològiques o numerals lèxics que permetin classificar-los com a textos administratius o comptables. Tampoc presenten una disposició singular que permeti pensar en un ús cultural, votiu o màgic. En qualsevol cas, es tracta de dos nous exemples d'ús de les làmines de plom entre els ibers i passen a formar part del conjunt de ja més d'un centenar de textos sobre aquest tipus de suport.¹

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Moncunill, N. i Velaza, J. (2019). *Monumenta Linguarum Hispanicarum Band v.2 Lexikon der iberischen Inschriften | Léxico de las inscripciones ibéricas*. Wiesbaden: Dr. Ludwig Reichert Verlag.
- Rodríguez Ramos, J. (2014). Nuevo índice crítico de formantes de compuestos de tipo onomástico íberos. *Arqueoweb*, 15, 81-238.
- Untermann, J. (1990): *Monumenta Linguarum Hispanicarum. III die iberischen Inschriften aus Spanien*. Wiesbaden: Dr. Ludwig Reichert Verlag (= MLH III).
- Villaronga, L. i Benages, J., (2011). *Ancient coinage of the Iberian Peninsula: Greek / Punic / Iberian / Roman. Les monedes de l'Edat Antiga a la Península Ibèrica*. Barcelona: Societat Catalana d'Estudis Numismàtics (= ACIP).

¹ Aquest treball s'inclou dins del projecte "Estudio paleográfico, lingüístico y funcional del corpus epigráfico ibérico" (PID2019-106606GB-C33). Agraïixo els comentaris del Dr. Victor Sabaté a una versió preliminar que han ajudat a millorar el resultat final.

